

Biserka Šagovac Lazar, Meri Picek

ISSN 0350-350X

GOMABN 47, 5, 391-397

Izlaganje sa skupa/Conference Paper

UDK 541.427 : 351.82 : 351.77 : 351.853 : (497.13)

KEMIKALIJE I NOVI ZAKONI U HRVATSKOJ

Sažetak

*Kemikalije su osnovni dio svakog modernog društva, ali proizvedene kemikalije potrebno je razvrstavati i obilježavati u skladu sa zakonima, a moguće djelovanje na ljudsko zdravlje i okoliš ispitati prije stavljanja na tržište. Donošenjem novog Zakona o kemikalijama došlo je do usklađivanja s europskim direktivama, a s time i do promjena za proizvođače, dobavljače i korisnike kemikalija. U radu će biti dan pregled obveza koje je donio Zakon o kemikalijama i podzakonski akti, te trenutno stanje u Hrvatskoj glede REACH – a (Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of **C**hemicals - Registracija, ocjenjivanje, odobravanje i ograničavanje kemikalija) s obzirom na početak stupanja na snagu tog zakona u EU.*

CHEMICALS AND NEW LEGISLATION IN CROATIA

Chemicals are the basic part of each modern society. Still the produced chemicals need to be sorted and marked according to regulations and their potential impact of human health and environment needs to be examined before a certain product is put on the market. The enactment of the Law on chemicals in Croatia stimulated the coordination with the European regulations and it also brought some new changes for manufacturers, suppliers and users of chemicals. The paper presents the obligations deriving from the Law on chemicals and its acts, the current situation in Croatia concerning REACH and its coming into force in the EU, the review of its impact on the production and use of lubricants.

1. Uvod

Novi Zakon o kemikalijama (150/05) donesen je krajem 2005. godine i on uređuje proizvodnju, promet i korištenje opasnih kemikalija s namjerom veće zaštite zdravlja ljudi i okoliša. Komisija Europske unije je pozitivno ocijenila donošenje zakona što je i potvrdila u dokumentu Izvješće o napretku za 2006. godinu za Republiku Hrvatsku: Donošenjem zakona o kemikalijama 2005. razjašnjene su ovlasti i odgovornosti u tom području. Zakon o kemikalijama se temelji na europskoj smjernici o razvrstavanju, označavanju i pakiranju opasnih tvari 67/548/EEC i europskoj smjernici o razvrstavanju, označavanju i pakiranju opasnih pripravaka 1999/45/EC. Najvažnije promjene koje je donio novi zakon su: ukidanje kategorije otrova, osnivanje registara kemikalija i postavljanje novih zahtjeva za razvrstavanje, označavanje i pakiranje opasnih kemikalija.

2. Razvrstavanje opasnih kemikalija

a) Opasne kemikalije se na temelju fizikalno-kemijskih svojstava razvrstavaju na eksplozivne, oksidirajuće, vrlo lako zapaljive, lako zapaljive i zapaljive koje nemaju grafički simbol već samo oznaku upozorenja R 10.

b) Opasne kemikalije se na temelju toksikoloških svojstava razvrstavaju na vrlo otrovne, otrovne, štetne, nagrizajuće, nadražujuće i kemikalije koje dovode do preosjetljivosti. Koriste se grafički simboli štetno i nadražujuće u kombinaciji s određenim R oznakama.

Primjer razvrstavanja kemikalija koje dovode do preosjetljivosti:

Xn R 42 – udisanje može izazvati preosjetljivost,

Xi R 43 – u dodiru s kožom može izazvati preosjetljivost

c) Opasne kemikalije na temelju posebnih učinaka na ljudsko zdravlje razvrstavaju se na kancerogene, mutagene i reproduktivno toksične gdje se koriste grafički

simboli otrovno i štetno u kombinaciji s određenim R oznakama), a s obzirom na postojeći stupanj znanja i dokaza dijele se još u skupine 1, 2, 3.

KANCEROGENE

Skupina 1 i 2: T R45 – može izazvati rak

T R49 – može izazvati rak ako se udiše

Skupina 3: Xn R 40 – ograničena saznanja o kancerogenim učincima

MUTAGENE

Skupina 1 i 2: T R46 – može izazvati nasljedna genetska oštećenja

Skupina 3: Xn R 68 – moguća opasnost od neprolaznih učinaka

REPRODUKTIVNO TOKSIČNE

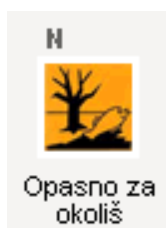
Skupina 1 i 2: T R60 – može smanjiti plodnost

T R61 – može štetno djelovati na plod

Skupina 3: Xn R62 – moguća opasnost od smanjenja plodnosti,

Xn 63 – moguća opasnost od štetnog djelovanja na plod

d) Opasne kemikalije se na temelju djelovanja na okoliš razvrstavaju na opasne za vodene sustave i opasne za nevodene sustave. Uz grafički simbol i određene R oznake opasne kemikalije za okoliš obilježavaju se i samo R oznakama R52/53, R52, R53 bez grafičkog simbola.

Primjer razvrstavanja bez grafičkog simbola:

R52/53 - Štetno za organizme koji žive u vodi; može dugotrajno štetno djelovati u vodi.

3. Označavanje opasnih kemikalija

Da bi se opasne kemikalije mogle stavljati u promet, moraju biti označene u skladu s točno definiranim uvjetima za označavanje tvari ili pripravaka.

Kod označavanja tvari, bilo u obliku deklaracije (naljepnice) ili ako je tekst neizbrisivo nanesen na pakiranje, mora biti naznačeno kemijsko ime opasne tvari, EC broj, podaci o proizvođaču, grafički znakovi za opasnost (simboli), R i S oznake i nominalna količina tvari (za maloprodaju).

Kod pripravaka se navodi trgovačko ime ili naziv, podaci o proizvođaču, kemijska imena opasnih tvari koje sadrži pripravak, grafički znakovi za opasnost (simboli), R i S oznake i nominalna količina pripravka (za maloprodaju).

4. Pakiranje opasnih kemikalija

Ambalaža osim oblika i čvrstoće mora zadovoljavati posebne zahtjeve za određene kemikalije koje su namijenjene prometu na malo npr. sigurnosni zatvarači, taktilna upozorenja, itd.

5. Novi podzakonski akti

Iz Zakona o kemikalijama proizašli su novi podzakonski akti koji daju smjernice za postupanje s opasnim kemikalijama u svim područjima od proizvodnje i skladištenja, distribucije i prijevoza te uvjetima na mjestima prodaje, obveznim mjerama pri korištenju kao i ostali zahtjevi vezani za opasne kemikalije.

Pravilnici koji proizlaze iz Zakona o kemikalijama su:

Pravilnik o načinu vođenja očevidnika o opasnim kemikalijama te o načinu i rokovima dostave podataka iz očevidnika – N.N. 113/06

Ovaj pravilnik je važan za sve one koji proizvode, uvoze, prodaju i koriste opasne kemikalije jer su tu definirani obrasci na kojima se vode očevidnici o opasnim kemikalijama, te je definirano vrijeme i mjesto slanja zbirnih očevidnika.

Pravilnik o posebnim uvjetima koje moraju ispunjavati pravne osobe koje se bave proizvodnjom, prometom ili korištenjem opasnih kemikalija te o uvjetima koje moraju ispunjavati pravne ili fizičke osobe koje obavljaju promet na malo ili koriste opasne kemikalije - N.N. 68/07

Ovim pravilnikom su definirani uvjeti koje moraju ispunjavati prostorije i objekti za smještaj opasnih kemikalija, zaštitna sredstva za rad, obrazovanje i stručnu spremu radnika.

Lista opasnih kemikalija čiji je promet zabranjen odnosno ograničen - N.N.17/06

Ova lista zamjenjuje listu otrova čija se proizvodnja, promet i uporaba zabranjuje, prema smjernici 76/769/EEC.

Pravilnik o načinu ispunjavanja sigurnosno – tehničkog lista N.N. 111/06

Za sve koji proizvode, uvoze i stavljaju na tržište opasne kemikalije obvezna je izrada STL-a koji treba biti ovjeren u Hrvatskom zavodu za toksikologiju (HZT-u). On se smatra važećim uz izdanu potvrđnicu. Svi ovjereni STL-ovi pohranjeni su u registar kemikalija za Republiku Hrvatsku.

Pravilnik o razvrstavanju, označavanju, obilježavanju i pakiranju opasnih kemikalija s 14 priloga – N.N. 23/08

Ovaj pravilnik je najvažniji i osnova je svih drugih jer je Prilog 1 prijevod aneksa 1 smjernice 67/548/EEC, Prilog 2,3,4 su grafički simboli, R, S oznake, Prilog 5-10 metode ispitivanja, zahtjevi i mjerila za razvrstavanje i označavanje opasnih tvari i pripravaka, 10-14 posebne odredbe, tajnost kemijskog identiteta. Propust je bio što se na ovaj pravilnik čekalo dvije godine poslije donošenja zakona, a trebao jer biti donesen prije svih ostalih.

Pravilnik o postojećim tvarima N.N. 61/08

Prema ovom pravilniku svi oni koji proizvode ili uvoze postojeće tvari prema popisu EINECS iznad 10 t/god imaju obvezu slati podatke u Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi (MZSS) prema navedenom pravilniku.

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o kemikalijama N.N. 53/08

donosi izmjene vezane uz uredbu REACH

Iz Zakona o kemikalijama izdvojeni su biocidi u novi Zakon o biocidnim pripravcima - N.N. 63/07 iz kojeg proizlazi:

- Pravilnik o popisu aktivnih tvari u biocidnim pripravcima N.N. 90/08
- Pravilnik o popisu postojećih aktivnih tvari koje nisu dopuštene u biocidnim pripravcima N.N. 90/08
- Pravilnik o popisu postojećih aktivnih tvari dopuštenih u biocidnim pripravcima N.N. 90/08
- Pravilnik o dokumentaciji za ocjenu aktivne tvari u biocidnim pripravcima, dokumentaciji za ocjenu biocidnih pripravaka, postupcima ocjenjivanja biocidnih pripravaka i njihove uporabe te o vrstama biocidnih pripravaka s njihovim opisima i jedinstvenim načelima za ocjenjivanje biocidnih pripravaka N.N. 90/08

6. Novi zakoni u EU i svijetu

Nedostatak temeljne smjernice 67/548/EEC je podjela na "postojeće" tvari do 1981. godine i "nove" tvari od 1981.g. Za „nove“ tvari tražena su detaljna ekotoksikološka ispitivanja, dok su „postojeće“ tvari (oko 100000) prihvaćene bez obveze detaljnih ispitivanja. Proizvodnja osnovnih kemikalija je 1930. godine u svijetu bila oko 1 milijun t/g, a danas je oko 400 milijuna t/g osnovnih kemikalija. U Republici Hrvatskoj se prema izvještaju HGK u 2005. godini proizvelo oko 3 milijuna t kemikalija i kemijskih proizvoda, a k tome se još uvezlo za iznos od 2 milijuna USD.

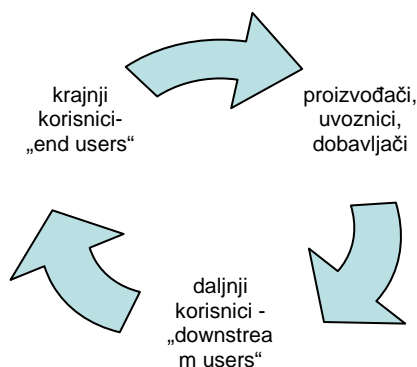
Zbog takve hiperprodukcije, te znanja, odnosno neznanja, onoga što koristimo moralo se posegnuti za novim zakonom kojim će se poboljšati zaštita zdravlja ljudi i okoliša, ali i povećati konkurentnost kemijske industrije u EU.

1.6.2007. stupila je na snagu uredba REACH (1907/2006 EC), zakon prema kojem će se vršiti registracija, ocjenjivanje, odobravanje i ograničavanje tvari pojedinačno, tvari u pripravcima i tvari u proizvodima u količinama većim od 1t/god. Tvrtkama koje ne registriraju svoje tvari, bilo da ih proizvode ili uvoze u EU, bit će zabranjeno stavljanje tih tvari na tržište EU. Poseban problem imaju tvrtke u zemljama koje nisu članice EU jer se ne mogu direktno registrirati odnosno to mogu učiniti putem jedinstvenog zastupnika (only representative) koji je pravna ili fizička osoba u EU. Od 1.6.2008. krenula je faza preregistracije koja traje do 30.11.2008. Tvrtke koje prijave svoje tvari u ovoj fazi dobivaju na vremenu za registraciju i do 11 godina ovisno o količini.

Proizvođači maziva mogu imati više uloga u REACH-u: kao proizvođači tvari, uvoznici tvari ili kao daljnji korisnici tzv. „downstream users“ – to su korisnici koji

koriste tvari (kao pojedinačne ili u pripravcima) u profesionalne ili industrijske svrhe. Primjer daljnjih korisnika tzv. downstream users su: *proizvođači maziva koji kupuju aditive, ali i proizvođači vozila koji kupuju maziva i ugrađuju ih u svoja vozila*. U slučaju proizvodnje tvari koje se dalje ugrađuju u maziva obveza je registracije tih tvari (npr. sapunskog zgušnjavala prisutnog u mazivim mastima) dok posebnu pažnju treba obratiti na sirovine (tvari pojedinačno, tvari u pripravcima) koje se ugrađuju u maziva. U slučaju ugradnje tvari koje su proizvedene izvan EU, a nisu registrirane neće više biti moguć plasman tih maziva na tržište EU. Iako je Hrvatski sabor donio Zakon o provedbi uredbe (EZ) br. 1907/2006 Europskog parlamenta i Vijeća EZ o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju kemikalija (N.N. 53/08) koji stupa na snagu danom prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju, svi koji žele prodavati svoja maziva u EU moraju reagirati odmah. Nadalje, važna uloga proizvođača maziva kao „downstream users“ u skladu s uredbom REACH obveza je prijave uporabe dotičnih tvari njihovim proizvođačima, te osigurava dovoljno informacija proizvođaču za izradu scenarija izloženosti koji će biti dio proširenog STL-a, provoditi mjere upravljanja rizicima pri uporabi opasnih kemikalija te održavati stalnu suradnju s korisnicima da bi se osigurala pravilna kontrola rizika.

U cijelom sustavu važno je osigurati suradnju i protok korisnih informacija u „životnom“ ciklusu kemikalije počevši od proizvođača, dobavljača, daljnjih korisnika („downstream user“) do krajnjih korisnika („end user“). Samo suradnjom svih nas bit će moguće provesti ovaj zakon do kraja.

U Republici Hrvatskoj je za zakonsku regulativu zaduženo Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, a inspeksijske nadzore će obavljati sanitarni inspektori.

Još jedan globalni zakon koji će nas zahvatiti sljedećih godina je **Globally Harmonised System of classification and labelling of chemicals (GHS)** čiji prijedlog je Europska komisija prihvatila 2007. godine. GHS donosi nove kriterije razvrstavanja i obilježavanja kemikalija na svjetskoj razini odnosno kada bude

prihvaćen kao zakon, GHS će zamijeniti aktualne odredbe smjernica 67/548/EEC i 1999/45/EC.

7. Zaključak

Zakon o kemikalijama s podzakonskim aktima usklađuje zakone u Republici Hrvatskoj s EU smjericama u području kemikalija, a daljnji tijek tog procesa bit će nastavljen prihvaćanjem REACH-a već sada, jer iako Hrvatska još nije članica EU, ako želi ostati na tržištu, mora djelovati na način kao da već jest. Iako će za proizvođače kemikalija to biti financijski nepovoljno, krajnji korisnici će dobiti važne i točne informacije o sigurnoj uporabi kemikalija, a time će se povećati sigurnost radnika i zaštita okoliša što nam svima i treba biti cilj.

Literatura/References

1. Zakon o kemikalijama N.N.150/05 i svi podzakonski akti nabrojani pod točkom 5.
2. REGULATION (EC) No 1907/2006 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL
3. Zakon o provedbi uredbe (EZ) br. 1907/2006 Europskog parlamenta i vijeća EZ o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju kemikalija (N.N. 53/08)
4. ecb.jrc.it
5. echa.europa.eu
6. ec.europa.eu
7. www.hzt.hr
8. www.mzopu.hr
9. www.vlada.hr

UDK	ključne riječi	key words
541.427	kemijske tvari klasificirane po opasnostima	chemical substances classified by hazards
351.82	zakonodavstvo o prometu roba	commodity trade legislation
351.77	zakonodavstvo javnog zdravstva i zaštite okoliša	public health and environment protection legislation
351.853	zakonodavstvo zaštite prirode	legislation of environment protection
(497.13)	Hrvatska	Croatia

Autori/Authors

Biserka Šagovac Lazar, dipl.ing.; Meri Picek, dipl.ing., e-mail: meri.picek@ina.hr
Maziva-Zagreb d.o.o.
član INA grupe

Primljeno/Received

3.9.2008.